

Egy darabka Toscana: Szászvár

A ki egyszer is megfordult Szászváron, érti Hamvas Béla Az öt géniuszt című művében leírt gondolatait. „E táj sok olasz vidéknél déliesebb. Talán mert a tenger meszszebb van, a langyos párát és a szikrázó fényt jobban kell szeretnie. Mikor ezt a vidéket az északnyugati szél járja át, és felhő takarja, megszürcül, és meg sem ismerni. Mikor aztán a nap kisüt, a fű zöldebb, a házak falai fehérebbek, az ég kékebb, mint Somló szőlője, az üvegesen áttetsző opálos boggyó. A fény az embert is átsugározza, a dolgokba is bevilágít, és a gyümölcs íze is világosabb...”

Szászvár Baranya megye északkeleti szegletében fekszik. Különleges éghajlatának köszönhetően rendkívül változatos flóra és fauna jellemzi, a természet szerelmeseinek valódi Kánaán e táj. Délről a Mecsek domborúlatai, északról tágas lankák határolják, középtű pedig a valamikor Határároknak nevezett, ma Völgységi-patak néven ismert kék szalag szeli ketté.

Szászvár területe az ősidők óta lakott, ősemberi csontváz és római épületek maradványai is előkerültek a földből, a honfoglalás után pedig eleink is birtokba vették. A település története azonban csak a 13. században kezdődik, legalábbis ekkor hallunk először a Bertalan pécsi püspök által emeltetett kastélyról. Nem véletlen a főpapi építkezés, Szászvár ugyanis a hatalmas püspökségi birtokok tolnai központja lett, innen intézték a gazdálkodást, és ide gyűjtötték be a környékbeli tizedet és egyéb adókat. A települést először az 1332. évi pápai tizedjegyzék említette Szász néven, mely elnevezést egészen 1835-ig megtartotta, ekkor törvény rögzítette mai nevét. A település a 15. században élte első fénykorát,

amikor is mezővárosi kiváltságokat szerzett, 1418-tól szombati hetipiacot tarthatott, lakói földműveléssel, állattartással és kereskedelemmel egyaránt foglalkoztak.

Egyházi jellege miatt Szászvár jelentős regionális kegyhelynek számított a késő középkorban. 1408-ban Alsáni

Bálint pécsi püspök kérésére XII. Gergely pápa engedélyezte mindazoknak az egy évi és negyven napi búcsút, akik bűneiket megbánva Keresztelő Szent János születése napján felkeresik a püspök által a mezővárosban alapított Keresztelő Szent János kápolnát.

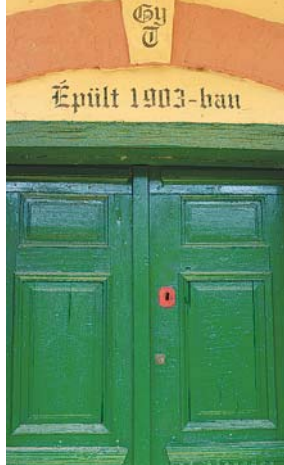
A mohácsi katasztrófa és az azt követő polgárháború, majd az oszmán hódítás véget vetett Szászvár virágzó időszakának. A kezdetben Szapolyai oldalára húzó városka nem állhatott ellen a szultáni hadseregnek, és 1543 nyarán elesett.

A magyarság azonban kitartott, az 1554-es összeírás szerint ebben az évben 37 lakott ház után vetettek ki adót. Ebből a lajstromból ismerjük a település legrégebbi utcanevét: a mai Arany János utcát ekkor Szent

A fekete arany

A Kelet-Mecsek mindig gazdag volt természeti kincsekben, a kitűnő mészke valaha biztos megélhetést nyújtott a nehéz munkát végző mészégetőknek. Ennél is jelentősebb volt azonban a Nagymányoktól Egregyig húzódó hatalmas széntelér, amelyről hivatalosan először 1769-ben számoltak be. Kisüzemi eszközökkel már a 19. század elején elkezdtek kitermelni, majd a század közepén különböző részvénytársaságok kezébe került. 1898-ban az Esztergom-szászvári Kőszénbánya vásárolta meg, ekkortól datálható a bányászat virágkora. Az üzemeket villamosították, a termelést modernizálták, a II. világháború idején pedig beindították a mélyművelést is. Ezekben az évtizedekben a lakosság több mint fele dolgozott valamilyen formában a bányánál, a környékről sokan költöztek ide a munkalehetőség miatt, a falu pedig folyamatosan gyarapodott. A fellendülésnek azonban véget vetett a rendszerváltás, a túlzottan drága művelési költségek miatt az 1992-ben privatizált üzem három évvel később bezárta kapuit. A nehéz, ám mégis sikeres múltrol ma a szászvári Bányászati Múzeumban lehet többet megtudni, a templomban pedig az évek óta bányászdalocskát és bányászhimnuszt muzsikáló harangjáték emlékeztet a hagyományokra.

század végén még jelentősebb volt szomszédjánál, és még 1930-ban is közel ötszázan lakták.

Az 1995-ben bekövetkezett bányabezárás nehéz helyzetbe hozta a települést, magas volt a munkanélküliség, és a ma működő cégek még csak akkor bontogatták szárnyaikat. Szerencsére a problémák jelentős részét sikerült leküzdeni. A földrajzi adottságok miatt sokan el tudtak helyezkedni a mezőgazdaságban, és a helyi borászok kitűnő borai is egyre keresettebbek a környéken. Érdeemes megtekinteni a 2001-től működő borházban a helyi szőlőművelésről szóló kiállítást. A pályázatok segítségével megújult strand és kialakított vadspark tartalmaz időöltést kínál az ide látogatóknak, ennek köszönhetően egyre többen kapcsolódtak be a színvonalas

Jánosnak nevezték, valószínűleg az itt álló Keresztelő Szent János kápolna után.

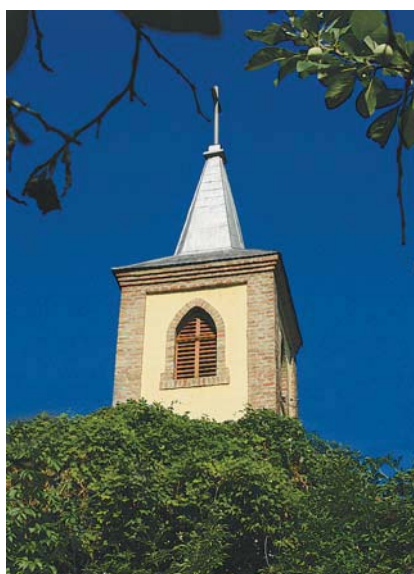
A 17. század nem kedvezett Szászvárnak sem, az állandó harcokban többször felperzselték, a visszafoglaló háború idején keletkezett forrásokban pedig nincsen nyoma. Védői, ha voltak, addigra rég elillantak, a nyakas őslakosok pedig elkezdtek újjáépíteni az életüket. Ez nem ment könnyen, a helyieknek rengeteg konfliktusa támadt Felföldi Menyhért plébánosnal, aki az istentiszteletet elkerülők közül többeket két tucat botütéssel próbált visszatéríteni a helyes útra. Minden kezdet nehéz, de a szászváriak jól vizsgáztak. A század végére új templomot kaptak, magyar lakosai közé dolgos németek vegyültek, és egyre több iparos telepedett le itt. A szénbányászat 19. századi beindulásával a település rohamos fejlődésnek indult. Az 1880-as évektől az első világháborúig a településen a gazdasági erősödés jelei mutatkoztak. Ekkor szaporodtak meg az üzletek is. Az 1890-es években több jó nevű iparos, földműves és értelmiségi alkotta a község vezető rétegét. Ekkor volt alkotóereje teljében a falu híres szülőtte, Kiss György szobrászművész is.

A beruházásoknak köszönhetően 1882-ben itt már bányorvos biztosította az egészségügyi ellátást, nyolc évvel később elemi iskola nyílt a bányatelepen élő családok számára. A munkalehetőség ugyanis sokakat idevonzott. 1851-ben még csak alig ezren éltek itt, ötven évvel később már 1600-an, akik között egyre csökkent a németek aránya. Mind a két világháború szedett áldozatokat Szászvárról, de a helyi svábok sikeresen elkerülték a kitelepítéseket. Az erőteljes iparosodásnak köszönhetően Szászvár népessége egészen az 1990-es évekig nőtt, ekkor több mint 2800-an éltek itt. Ebbe beletartozott, hogy 1947-ben a településhez csatolták keletről Császtát, amely a 17.

Szászvár híres szülőtte: Kiss György szobrászművész

Kiss György 1852-ben született szegény földműves családban. A gyermekben rejlő tehetséget Troll Ferenc kanonok fedezte fel, ő küldte el tanulni először Grazba, majd a Münchener Akadémiára. 1872-ben Kiss György készítette el az első Kossuth-szobrot, ekkortól kezdve folyamatosan kapta a különböző megrendeléseket. Első sikerét az Irgalmas szamaritánus szoborkompozícióval aratta, ennek másolata ma a Szépművészeti Múzeumban tekinthető meg. A Deák Ferenc mauzóleum számára kiírt pályázatra alkotta a Gyászoló géniust 1876-ban. Fiatalkori művei közé tartozik ezenkívül a Honvédelmi Minisztérium megrendelésére született Árpád-szobor. A 19. század utolsó évtizedeiben megállás nélkül dolgozott, Rómában elkészítette a zajos sikert kiváltó Apagyilkos című szobrárt, megfordult Berlinben, és szinte az ország összes városában kapott megbízásokat. Az Országház néhány szobra és a Millenniumi Emlékmű Károly Róbert portréjának megformázása után Esztergomban őt kérték fel a bazilika szobrainak elkészítésére. Ennek eredménye a főkapu melletti monumentális, Nagy Lajos királyt ábrázoló alkotás. Lotz Károly és Székely Bertalan társaságában részt vett a pécsi székesegyház külső szobrainak kifaragásában. Szülőhelyéhez soha nem lett hűtlen, 1900-ban hatalmas jubileumi keresztet adományozott a településnek, 1913-ban pedig a Szent Anna kápolna részére elkészítette a Szent Anna című alkotását. A rengeteg munka felőrölte erejét, 1919-ben hunyt el Budapesten, ahol a Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra.

falusi vendéglátásba. Az energikus civil egyesületeknek hála, évről évre rengeteg kulturális programot szerveznek, amelyek sikere optimizmusra adhat okot a jövőre nézve. A hírek szerint újra felmerült a szénvagyon hasznosítása, ez talán megoldhatja a csökkenő, ám meg nem szűnő munkanélküliség problémáját. Bízunk benne, hogy az újrainduló bányászat nem csúfítja el a környéket, és Szászvár megmaradhat egy piciny Itáliának Pannóniában.

Szászvári faluséta

Szászvár a Kelet-Mecsek egyik északi völgyében, a hegység szelídülő lankáinak lábánál bújik meg. Erre a csodálatos vidékre juthat el az, aki bebarangolja a **Szászvári faluséták** útvonalát. A sétautak Szászvár nevezeteseihez, kisebb-nagyobb túrákon a szomszéd falvakba és a Mecsekbe vezetnek. A falu hat legérdekesebb pontját magyar ornamentikával díszített életfák jelzik, elnevezésükben a régi, lassan feledésbe merülő neveket használjuk.

A faluséta kiindulópontja a **Pázsit-rét**, mely a temető alatt és a mai futballpálya helyén húzódik. Az **1. életfánál** felkereshetjük a Bányászati és helytörténeti kiállítást, a temetőben a Bányász emlékművet, Szent Borbála szobrát, a kopjafát. A parkban álló „utolsó csille” és a kettőtört aknakerék a bánya bezárását szimbolizálja. A Szent István Községi Házban színes programokkal várják az érdeklődőket. Hamarosan elkészül a gyermekpihenő, melynek neve „Törp-park” lesz.

Aki messzebbre is elmerészkedik, az Ókányon és Császtán keresztül Máza irányába indulhat a **Koromszó-túrára**. Útközben megnézheti a Hősök szobrát, a Mocsári-hegyen a haranglábat. Mázán a lovak szerelmeseit várja a Kantár-hegyi lósimogató, hímezéseket pedig a Bonyhádi u. 23. szám alatt vásárolhatnak. A Koromszói ásatásra földes út vezet, ahol előzetes egyeztetés alapján megtekinthető az Árpád-kori kolostor régészeti feltárása.

A **2. életfára** a **Várárookban** lelünk rá. A terület jelenleg feltárás alatt áll, ezért csak kívülről tekinthető meg a középkori vár. A XIII. században építették, különlegessége az egyedi ülőfülkés kőkeretes kapu. A római katolikus templomot az Égbeszálló Boldogasszony tiszteletére szentelték fel 1779-ben, barokk stílusú, Szent Anna szobrát Kiss György készítette.

A Fő téren áll Kiss György mellszobra, a Faluház Fogadó, a helyi piac, a fenyédi testvértelepüléstől ajándékba kapott Székely kapu és a Polgármesteri Hivatal.

A szalócai **Horgásztó** egész évben várja a horgászat kedvelőit. Ez a 2. túra Tófü irányába indul. A Fő térről a Békavárosba jutunk, itt folyik a Völgysegi-patak, e helyen találjuk a Stefániát (Egységsház) és az 1848-49-es hősök kopjafáját.

A **3. életfa** a **Meggyesen** áll. Ha a Cigánysoron elsétálunk a Vadrózsa vendéglőig (valaha a szobráz préháza volt, itt fotókiállítás látható műveiről), megnézhetjük a Kiss György által adományozott Jubileumi keresztet. Ő készítette Károly Róbert királyunk szobrát, mely Budapesten, a Hősök terén áll, s több műve díszíti az Országházat is.

A **4. életfát** a Bánya utcában, a **Pincésoron** találjuk. A borösvény elején van a Borház, amely szőlészeti és borászati kiállítás, borverseny, borkóstoló, szüreti multság színhelye.

A 3. hosszú túra Vékény irányába indul a szőlőskerteken, az egykori cigánytelepen át a **Csőpögő-völgybe**. Elgyalogolhatunk Vékényig, a Mezei-tanyáig, esetleg Kárászig.

Az **5. életfa** a hideg vizű **Strandfürdő** bejáratánál található. A Bánya utcában, a Piócás-patak mentén haladunk. Erre járt régen a Rizni vasút, és szállította a feketeszénét a bányából a vasútállomásra. Mozdonyát Mukinak nevezték.

A Preamsz-hegyen át eljutottunk a **6. életfához**, amely az **Egykori bánya** nevet viseli. Megkereshetjük a régi akna helyén állított emlékköveket, a Lőteret, a Bányászati kiállítást, a Vadasparkot, a Turisztikai Információs és Látogatóközpontot.

A **Szászvári faluséták** kínálatának utolsó – mesés – túrájához érkezünk: a **Dobogó-túrához**.

Ez a túra **Császár Levente: Az Időmester** című mesekönyvének helyszíneire kalauzol. A Vörösfenyő kulcsosházhoz – a Vögyibanya házához, a Kecskéhátra – a Mester számológéphez, a Somlyóra – az Őz, meg Szélpajtás is ott jár, s végül a Dobogóra – az Időmester lakóhelyére, ahol bükkfa házikójában vigyázza az évszakok váltakozását, és az erdő szívének dobbanásához igazítja az időt...

Mindezek mellett még mit kínálunk vendégeinknek? Falusi nyugalmat, kisvárosi kényelmet, hangulatos vendéglőket, zamatos „szászi” borokat, ízes mézet, változatos programokat.

MOLNÁR LÁSZLÓNÉ NAGY ILDIRÓ

Szeretettel várunk minden kedves vendéget Szászváron!

2012. augusztus 19.

Szászvár nagyközség falunapja és a „Szászvári faluséták” projekt átadása

Program

14.30 óra: A Mecsek élővilága című fotókiállítás és a „Nyitott műhely” elnevezésű kézműves kiállítás megnyitója a Szent István Községi Házban
15 óra: Író-olvasó találkozó. Császár Levente: Az Időmester című mesekönyvről Méhes Károly újságíró beszélget a szerzővel, majd a Szászvárról készült leporelló bemutatására kerül sor. A beszélgetés végén fogadás a megnyitón és az író-olvasó találkozóon megjelent érdeklődőknek.
16 óra: A szászvári faluséták című projekt átadása a tematikus parkban
kb. 16 óra: A kultúrnap kezdete (jó idő esetén a tematikus parkban, rossz idő esetén a tornateremben felállított színpadon). A műsor alatt az erdélyi Ezüsfenyő táncsoport pálinkakóstolót tart, de lesz sajt- és borkóstoló is.

15-19 óra: Ingyenes programok gyerekeknek

- ♦ JÁTSZÓHÁZ: arcfestés, lufihajtogatás, kreatív asztal
- ♦ LÉGVÁR
- ♦ TRAMBULIN

kb. 19 óra: Vacsora, melyet a helyi egyesületek főznek

20 órától: Szabadtéri bál

Rossz idő esetén a szabadtérre tervezett programokat a Kiss György ÁMK tornatermében tartják meg.

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap: a vidéki területekbe beruházó Európa

